

A VERSENYKORLÁTOZÓ MEGÁLLAPODÁSOK MAGÁNJOGI SZANKCIÓI

- I. A versenykorlátozó megállapodásokról általában
- II. A megállapodások és döntések semmissége
- III. A kártérítés, mint szankció

I. A versenykorlátozó megállapodásokról általában

A jelenlegi tudásunk és tapasztalatunk szerint a verseny önmagában véve is érték, amelynek léte (torzítatlansága, csorbítatlansága) felett az államnak örködnie kell, hiszen a „verseny nélkül nem keletkezhetik versenykorlátozás; verseny fennállta a kartellmozgalom humusa⁷⁸”. A gazdasági élet szereplői, pontosabban egy adott iparág képviselői ahogy a híres smith-i gondolat állítja, akár csak egy baráti beszélgetésre gyűlnek össze, a találkozásuk nagyon hamar átfordul a köz elleni összeesküvéssé⁷⁹ – nyilvánvalóan a verseny korlátozása miatt. Ha nincs vagy nem megfelelő a verseny, akkor ösztársadalmi, összjóléti szinten a verseny korlátozóin kívül mindenki más veszít, így a versenyjog szigorú fellépése vitathatatlanul indokolt.

A versenykorlátozó megállapodások tilalmának sérelme esetén alapvetően a versenyhatóság jogosult eljárni és szankcionálni a jogsértést. A versenyhatóságoknak ezt a szerepét a versenykorlátozó megállapodások tilalmával kapcsolatban – magától értetődően – hatósági jogalkalmazásnak minősítjük és

⁷⁷ A Szerző a Széchenyi István Tudományegyetem Kereskedelmi- Agrár- és Munkajogi Tanszékén egyetemi adjunktus.

⁷⁸ BAUMGARTEN NÁNDOR – MESZLÉNY ARTUR: *Kartellek és trustök* (Budapest, 1906., 2. p.)

⁷⁹ Idézi: ARNE JON ISACHSEN – CARL B. HAMILTON – THORVALDUR GYLFASON: *Ismerjük meg a piacgazdaságot* (Budapest, 1995, 74. p.)

tekintjük. A hatósági jogalkalmazás és az annak keretében alkalmazható szankciórendszer azonban nem az egyetlen következménye annak, ha a piacon versenykorlátozás történik. Ezen kívül, szintén az állami jogalkalmazás berkein belül maradvá, megjelent a versenykorlátozások büntetőjogi üldözése is. A másik, az állami impérium gyakorlásán kívüli terület, amely a versenykorlátozások szankciója lehet és amely jelentőségében jelenleg Európában még elmarad a hatósági jogalkalmazástól, a magánjellegű jogalkalmazás, a magánérdekű kikényszerítése a versenyjogi szabályoknak, vagy ahogy bevett angol kifejezéssel illetni szokás: a private enforcement.

A magánérdekű kikényszerítés – alább részletesen kifejtett okokból – egyre nagyobb jelentőségre tesz (tehet) szert szerte Európában és várhatóan (vagy inkább remélhetően) Magyarországon is. (Az Egyesült Államok versenyjogi jogalkalmazási rendje eleve akként lett kialakítva, hogy az még a „közérdekű” jogalkalmazás tekintetében is inkább magánjellegű mint hatósági, hiszen a „hatóság” a jogsértők ellen pert kell indítson. Emellett pedig kezdettől fogva érdemi szerep jutott a magánérdekű kikényszerítésnek, olyannyira, hogy számszerűleg és nagyságrendileg több a „magán” jellegű per, mint a „hatósági” erőfeszítés⁸⁰.) A jelenség, amely abban jelenik meg, hogy a versenyhatósági jogalkalmazás mellett egyéb jogkövetkezmények is felmerülnek és fenyegetik a versenykorlátozókat, arra vezethető vissza, hogy a „klasszikus” versenyjogi jogalkalmazás és a rendelkezésükre álló – emeljük ki: széles körű és sokrétű – arzenál a gyakorlatban nem bizonyul hatékonynak.

Ha a jogkövetkezmények tárgyalásához a chicagói iskola hatékonyság-központú nézőpontját választjuk alapállásnak, akkor ez meggyőző erővel rajzolódik ki elénk.

Valamely magatartástól való elrettentés és visszatartás módja, hogy költségessé tesszük a kérdéses magatartást, azaz olyan helyzetet teremtünk a szankciórendszer alkalmazása révén, amely

⁸⁰ Jones/Sufrin

ellenérdekeltté teszi a potenciális jogsértőket a jogsértés megvalósításában (és ne felejtjük el, hogy ez a megvalósítás versenykorlátozó megállapodások tekintetében rendkívül széles spektrumot ölel át). A hatékonyság jegyében, annak elérése érdekében milyen legyen tehát a szankció? Mennyire kell költségessé tenni a jogsértést, azaz mikor arányos és mikor éri el a célját a szankció? „A kartelljogi szabályszegőket megbírságozhatjuk 1 dollárra vagy fel is akaszthatjuk őket” – fogalmaz Richard Posner⁸¹. A szankciónak olyannak kell lenni, amely megfelel annak a költségnek, amelyet a versenykorlátozó megállapodás a társadalomnak okozott. Más szavakkal, az okozott költségeket az okozóra kell terhelni. Így pl. egy kizárólagosságon alapuló versenykorlátozás a versenytársat eltántorítja a versengéstől, mivel többletköltségeket (pontosabban fogalmazva: károkat, amelyet a piacvesztés és a piacról való kiszorulás, a forgalom csökkenése révén szenved el) ró rá. Ha e költségeket a versenykorlátozó vállalkozásnak kell viselnie, úgy nincs értelme a versenykorlátozó és kizorító gyakorlatnak, a versenytárs pedig továbbra is a piacon maradhat. Ez nem a tálió-elv, hanem a hatékonyság követelménye, hiszen ha a szankciók nem érnék el azt okozott károk szintjét, akkor ez azt jelentené, hogy „megéri” a szabályok áthágása⁸².

A versenyhatóság kezében megtalálható és általa alkalmazható jogkövetkezmények meglehetősen gyengécskének tekinthetők. Hiába van arra lehetősége a versenyhatóságnak (akár a magyarnak, főleg a Bizottságnak), hogy összegszerűségében, nominálisan csillagászati bírságokat szabjon ki a versenykorlátozó megállapodások alanyaira, a legsúlyosabb, „kőkemény” kartellek esetében kétséges, hogy ezek a bírságok valóban elvonják-e a versenykorlátozás révén a versenykorlátozó megállapodásban

⁸¹ „*We could fine antitrust violators 1\$ or hang them.*” RICHARD POSNER: *Antitrust Law – An Economic Perspective* (Chicago, 1976, 221. p.)

⁸² Ha meg nagyobb lenne, akkor azokat a jogszerűtlen magatartásokat is elrettentené, amelyek bár költségeket okoznak másoknak, mégis, ezeket meghaladó kézzelfogható haszonnal is járnak.

részes vállalkozások oldalán képződött extraprofitot, az üzleti eredménynek azt a részét, amelyet a versenykorlátozás segítségével értek el. Abban az esetben ugyanis, ha a jogsértés révén realizált profitot nem sikerül teljes egészébe bírság formájában elvonni, akkor a bírságolás egy kalkulálható többletköltség a jogsértők szemszögéből: a szankció alapvető értelme, a prevenció (akár generál-, akár speciálpreventív oldalról vizsgáljuk) nem valósulhat meg. Mégis, a bírság lehetne a leghatékonyabb szankció a hatékonyság fenti értelmezése tükrében, mivel ez nem csökkenti össztársadalmi szinten a jólétet, tulajdonképpen egyfajta transzfer: az egyik oldalon elvonás, a másikon költségvetési bevétel.

A fent vázlatosan körülírt okokból tendencia a versenyhatóságok jogkörének növekedése, az alkalmazható jogosítványok és jogkövetkezmények skálájának bővülése – és az a felismerés is, hogy a versenyhatóság önmagában nem képes egymaga megbirkózni a versenykorlátozások okozta hátrányok felszámolásával. Emiatt a versenyjogon kívüli szankciók köre szintén bővül. A legsúlyosabb fenyegetettséget a büntetőjog jelenti⁸³. Ha abból indulunk ki, hogy a büntetőjog a jogrendszer végsőszankciós zárköve, azaz a jog *ultima ratio*-ja, akkor ennek tükrében valóban egy kilátástalan kép tárul elénk a hatósági jogalkalmazás hatékonyságáról, hiszen ha az kielégítő volna, akkor a végső megoldás, a büntetőjog fenyegetése aligha merülhetne fel. A versenykorlátozó megállapodások kriminalizációja az elrettentésre építve próbál valóban szigorú szankciót alkalmazni, ad absurdum a személyi szabadságtól való megfosztást kilátásba helyezve. A büntetőjog alkalmazhatósága tekintetében is azonban joggal merülhetnek fel kétségek a jogalkalmazás hatékonyságát illetően – ez viszont nem versenyjogi specifikum, hanem a büntetőjog sajátossága. A bebörtönzés, amellet, hogy a legdrasztikusabb szigorot testesíti

⁸³ E fenyegetés a magyar büntetőjogban is megjelent; alakulásához e tendencia tükrében lásd: CSÉPAI BALÁZS – UJVÁRI ÁKOS: A versenyt korlátozó megállapodás közbeszerzési és koncessziós eljárásban való büntethetőségének kérdésköre. (*Jogtudományi Közlöny*, 2006/6, 221-233. p.)

meg, a legkevésbé hatékony jogkövetkezmény, mivel egyrészt nehéz a pénzben kifejezett károkat lefordítani szabadságvesztési tartamra, másrészt a végrehajtása roppant költséges. Nem is beszélve arról, hogy össztársadalmi szinten versenykorlátozó magatartások tanúsítóinak bebörtönzése legfeljebb holt teher, egy személy szabadságának elvonása nem kompenzálja az általa okozott károkat. A büntetőjogi fenyegetés az utóbbi időkben jelentősen elterjedt Európában, holott – az amerikai gyakorlattal szemben – a versenykorlátozás sosem volt a büntetőjog fókuszában, azt mindig is magánjellegű jogsértésnek kezeltük. A büntetőjog alkalmazásának komoly szaktekintélyek is a szorgalmazói lettek⁸⁴, így a tendencia sikere nem csoda, és jelenleg még aligha értük el e folyamat végét. Érdemes kiemelni, hogy a büntetőjogi, illetve büntető jellegű jogkövetkezmények a tagállami jogokban korántsem egységesek, rendkívül változatos megoldások alakultak ki.

Lássunk némi ízelítőt a jogkövetkezmények sokféleségéről. Ide érthetjük természetesen a jogi személyek ellen igénybe vehető intézkedéseket is, ám e körben több modell létezik. Az olasz jog pl. szigorúan tartja magát a *societas delinquere non potest* elvhez, míg a holland, a francia vagy a dán jog a büntetőjogi szankciók (intézkedések) alkalmazását minden további nélkül elfogadja. A szankciók alkalmazásának részletei, feltételei és gyakorlata természetesen szerteágazó lehet. Az osztrák, belga, francia, német, görög, olasz, holland, portugál és brit jog elsődleges szankciója versenyügyekben a bírság kiszabása úgy, hogy a német és a portugál jogban a kartelltilalom megsértése egyúttal szabálysértésnek is minősül. A bírság meg nem fizetése esetére rendszerint a nemzeti versenyhatóságnak megvan a joga arra, hogy kamatot számoljon fel a meg nem fizetett bírság után. A spanyol jogban bizonyos feltételek fennállása esetén e bírságokat nem a vállalkozás, hanem a vezető tisztségviselő ellen szabják ki. Más jogokban is felmerül az egyén felelőssége és ilyenkor az eljárás lényegében a büntetőeljárás garanciális szabályait követi (kivéve a

⁸⁴ Ehhez lásd: WOUTER P. J. WILS: Is Criminalization of EU Competition Law the Answer? (*World Competition*, 2005/2, 117-159. p.)

görög jogot). Ezt tetézi az a lehetőség, ami a kartelltilalom megsértéséért felelős személyek büntetőjogi üldöztetését is lehetővé teszi (pl. olasz, francia, belga, görög jog, 2002 óta az angol is). A büntetőjogi fenyegetettség meglehetősen nagy, hiszen ahogy erre fentebb utaltunk, nem csak pénzbírság kiszabása, hanem szabadságvesztés büntetés kiszabására is lehetőség van, amennyiben a versenyjogi jogsértés megfelelő súlyú és jellegű⁸⁵.

A harmadik nyomvonal a versenyjogi jogsértések, azon belül is főképpen a versenykorlátozó megállapodások tilalmának megsértése esetén a bevezetőben említett *private enforcement*. A magánérdekű kikényszerítés alapjai a versenytörvényből vagy az EKSZ-Szerződésből fakadnak, ám az ezekben a szabályokban kifejezetten rögzített semmisségi szankció csupán egy oldala e kérdéskörnek.

II. A megállapodások és döntések semmissége⁸⁶

Az EKSZ Szerződés 81. Cikke, illetve a Tpv. 11. §-a maga is foglalkozik a versenykorlátozó megállapodások magánjogi következményeivel, mindkét jogforrás szankcióként e körben a semmisséget írja elő. A közösségi és tagállami jog azonban a közösségi ügyekben is szorosan összefonódik, hiszen a közösségi jog nem ismeri az érvénytelenség magánjogi szabályrendszerét. Ez azt jelenti, hogy a semmisség deklarálásán túl egyebekben a tagállami jogok változatos megoldásai töltik ki tartalommal a

⁸⁵ GERHARD DANNECKER – YASEMIN KÖRTEK: General Report (In DANNECKER – JANSEN: *Competition Law Sanctioning in the European Union*; Hága, 2004, 83-88. p.)

⁸⁶ A jogkövetkezményekhez bővebben: J. SLOT – ALISON McDONNELL: *Procedure and Enforcement in EC and US Competition Law* (London, 1993); VERENA HAHN: *Competition Law Enforcement in the European Union* (Aachen, 2001); CLAUS-DIETER EHLERMANN – ISABELLA ATANASIU (szerk.): *European Competition Law Annual 2001 – Effective Private Enforcement of EC Antitrust Law* (Oxford, 2002); STÉPHANE MAIL-FOUILLEUL: *Les sanctions de la violation du droit communautaire de la concurrence* (Párizs, 2002); GERHARD DANNECKER – OSWALD JANSEN (szerk.): *Competition Law Sanctioning in the European Union* (Hága, 2004)

semmisség fogalmát. A „közösségi jogi szankciók”, amelyek a versenyjogi jogalkalmazás során megmutatkoznak, nem a közösségi jogalkotás révén születtek, hanem a bírói esetjogban forrottak ki és a semmisségen kívül a kártérítést, az *in integrum restitutiót* és az ideiglenes intézkedés alkalmazását ölelik fel⁸⁷.

Ezek a jogkövetkezmények rendszerint a tagállami jogokban is megtalálhatók, mint a szankciók „kemény magja”, ugyanakkor, ahogy azt fentebb láthattuk, a magánjog eszköztára mellett változatos és sokszínű szankciórendszerek léteznek.

A semmisség, mint polgári jogkövetkezmény a versenykorlátozások megjelenési formái közül a döntésekre és a megállapodásokra vonatkozik, az összehangolt magatartások azért nem szerepelhetnek e felsorolásban, mert magukban nincs jogi kötőerejük. Ne feledkezzünk meg arról, hogy a kartelltilalom megsértése komoly közigazgatási jogi szankciókkal is jár, amelynek talán a visszatartó ereje vagy a „büntetés-jellege” is nyilvánvalóbb, mint a semmisségé. Semmisség esetén, ha nincs olyan harmadik fél, amelyik ebből kifolyólag kárt szenvedett volna, legfeljebb a bírói jogérvényesítés lehetőségétől zárja el a feleket e jogkövetkezmény. Az érvénytelenség itt közrendi jellegű a megsértett norma közrendi jellege miatt, így nyilvánvaló, hogy nem megtámadható, hanem semmis a megállapodás. Az érvénytelenség elvileg teljes és automatikus. Ebből mindenekelőtt az fakad, hogy a jogalkalmazó, a bíróság, amikor a semmisségről dönt, akkor voltaképpen deklaratívén ezt pusztán megállapítja, azaz a megállapodás keletkezése pillanatában válik érvénytelenné, ez nem függ jogalkalmazói közreműködéstől. Ezért mondhatjuk, hogy a semmisség időben korlátlan. Mégis, a gyakorlatban a kartellek jellege miatt érthetően a semmisség kérdése tipikusan perekben szokott eldőlni. Az érvénytelenség feltétel nélküli és automatikus jellegét a közösségi jogban két tényező is jelentősen

⁸⁷ TÓTH TIHAMÉR: A közösségi versenyjog alkalmazása a tagállami bíróságok előtt – egy reform, amelyre már a magyar bíróknak is figyelniük kell (In BÁNDI GYULA (szerk.): *Ünnepi kötet Boytha Györgyné tiszteletére*; Budapest, 2002, 122. p.)

tompítja.⁸⁸ Először, a megállapodás az EKSZ. 81. Cikkének (3) bekezdése szerint (vagy egyéb módon) mentesülhet a tilalom alól. Másodsor, a hazai polgári jogban is ismert részleges érvénytelenség miatt nem a megállapodás egésze lesz automatikusan érvénytelen, hanem csak az érvénytelenségi okkal érintett részek.⁸⁹ Ez annyit tesz, hogy csak akkor alkalmazható a semmisségi szankció, ha a megállapodás a 81. Cikk egészét sérti, azaz nem élvez mentességet a (3) bekezdés vagy más rendelkezések alapján, továbbá a megállapodásnak csak az a része semmis, amely a 81. Cikkbe ütközik. Tegyük hozzá: az elválaszthatóság – elválaszthatatlanság kérdésében az a jog irányadó, amelyet egyébként a megállapodásra alkalmazni kell, hiszen csak a semmisség ténye az, ami a közösségi jogból fakad, minden egyéb, ehhez kapcsolódó, ebből fakadó kérdést a fórum a rá irányadó jog szerint ítél meg.⁹⁰

A semmis és egyéb rendelkezések elválaszthatatlansága esetben az egész megállapodás az érvénytelen rész sorsát osztja, azaz a semmisség az egészre kiterjed. A semmisség kérdése persze emiatt gyakran nem precízen meghatározott, hiszen a Bíróság döntése tartalmazza azokat az elemeket, amelyek érvénytelennek minősültek, ami olykor nem kellően pontos vagy egyértelmű. Mégis, álláspontom szerint a logikai tisztaság szempontjából a semmisségi jogkövetkezmény helyes, hiszen itt voltaképpen jogszabályba ütközéssel állunk szemben, amelynek a tagállami jogokban is semmisség a szankciója. Erre – némi megszorítással – jó példa a magyar versenyjog is. Jogunkban a kialakult gyakorlat szerint önmagában a versenytörvénybe ütköző megállapodás nem jelent semmisséget jogszabályba ütközés okán. A

⁸⁸ IVO VAN BAELE – JEAN-FRANÇOIS BELLIS: *Competition Law of the European Community* (Brüsszel, 1994, 67. p.) A szöveg keltére tekintettel egy harmadik enyhítő körülmény is szerepel, az ún. „csatlakozási” megállapodások, amelyek csak azért kerültek a Szerződés hatálya alá, mert az érintett államok a Közösség tagjává váltak, nem automatikusan, hanem bizottsági megállapítás alapján minősültek semmisnek.

⁸⁹ C 56/65 *Société Technique Minière v. Maschinenbau Ulm* [1966] ECR 235. p.

⁹⁰ C-319/82 *Société de Vente de Ciments et Bétons de l'Est v. Kerpen & Kerpen GmbH. & Co. KG* [1983] ECR 4173. p.

versenykorlátozó megállapodások esetében azonban – az EKSZ-Szerződés mintájára – a törvény maga rögzíti a semmisségi szankciót, egyértelmű helyzetet teremtve a kartellek magánjogi helyzetének megítéléséhez, így a versenyjogi és polgári jogi jogkövetkezmények a magyar jogban párhuzamosan alkalmazandók.⁹¹ Technikailag kivitelezhető volna persze egy olyan megközelítés érvényre juttatása, amely értelmében a 81. Cikkbe ütköző szerződéses rendelkezések érvényességének megítélése nélkül egyszerűen azok pusztán a kötelmi viszony alanyai kapcsán lennének értelmezhetőek, a belőlük fakadó jogok és kötelezettségek harmadik személyek felé nem lennének érvényesíthetőek, alkalmazhatók. Ez viszont a probléma szőnyeg alá söprése lenne, nem is beszélve arról, hogy álláspontom szerint egy fent vázolt, hatálytalanságra emlékeztető megoldás idegen lenne a versenyjog szellemétől, illetve nyitva hagyná azt a kérdést, hogy miként ítéljük meg a jogilag nem hatályosuló megállapodás alapján ténylegesen előálló versenykorlátozást.

Az mindenestre biztosan leszögezhető, hogy a tagállami jogokban, jelesül a magyar jogban a semmisség megállapíthatósága nem okozhat a jogalkalmazás számára a fent ecseteltekhez hasonló problémákat, hiszen a bíróságok a versenyügyeken kívüli polgári ügyekben bőséggel találkoznak érvénytelenségi kérdésekkel, azaz ennek megítélése nem követel meg speciális jártasságot és szakértelmet, ugyanakkor a hazai tapasztalat szerint is csak deklaratív igaz a semmisség feltétlen jellege, hiszen ez tipikusan itthon is perekben szokott eldőlni.

A semmisségi szankció kapcsán – akár közösségi, akár hazai jogról van szó – érdemes elmondani, hogy a semmisségre hivatkozás defenzív jogkövetkezmény. Abban az értelemben védekező jellegű, hogy a tipikus előfordulása és igazi haszna perekben mutatkozik meg, méghozzá akkor, ha az egyébként versenykorlátozó jellegű megállapodás megsértése miatt indult polgári jogvitában az a fél, aki a kötelezettség (rendszerint

⁹¹ MENYHÁRD ATTILA: A jóerkölcsbe ütköző szerződések (Budapest, 2004, 192-193, 250. p.)

elmaradt fizetési kötelezettség) alól törekszik mentesülni, semmisségre hivatkozik, hiszen az érvénytelen szerződés nem alkalmas joghatások kiváltására, ergo a fizetési kötelezettség sem áll fenn. A „kőkemény” versenykorlátozások körében azonban – a titkosság és a magas fokú konspiráció miatt – nem várható, hogy polgári perek indulnának az érintettek között, azaz a bírósági érvényesíthetőség hiánya mint szankció éppen a legveszedelmesebb versenykorlátozások tekintetében nem igazán életszerű.

III. A kártérítés, mint szankció

Az érvénytelenség tényét leszögezi a Szerződés, tartalmát azonban nem – ennek megfelelően az érvénytelenség tartalmi oldalát, hogy milyen rendelkezéseket foglal magában a semmisség, csak a tagállami jogok és jogalkalmazó tudják kitölteni, ebben a tekintetben közösségi jogi rendelkezéseket nem találunk. Önmagában ez a körülmény változatos következményeket tud előidézni, amit csak hatványozhat az a körülmény, hogy adott esetben kollíziós jogtalálás révén tisztázódik a fórum maga és az alkalmazandó jog. Minden tagállam köteles volt már a 2004-es kartelljogi reformok előtt kiépíteni azt a szervezetrendszert, amely a magánszemélyeknek a közösségi jog közvetlen hatályából – hiszen a 81. Cikk (2) bekezdése a reformok előtt is ilyen volt – eredő jogainak védelmét szavatolják. Ezek a szabályok és feltételrendszer nem lehettek kedvezőtlenebbek, mint azok, amelyek a belső jogban előforduló hasonló igényekre irányadók. Versenyügyekben ez azt jelenti, hogy amennyiben a nemzeti kartelljog szankciója a belső jogban az, hogy a sérelmet szenvedett fél kártérítési igénnyel élhet, akkor ezt a rendelkezést a közösségi kartelltilalmi rendelkezések megsértése esetén a tagállami jogalkalmazó szintén köteles alkalmazni. A tagállami jog hivatott eldönteni azt a kérdést is, hogy vajon a felek közötti megállapodás (1) bekezdésbe való ütközése miatti érvénytelenségéből kifolyólag kárt szenvedett harmadik személyek – tehát azok, akik nem voltak a megállapodás részesei – érvényesíthetnek-e ezzel kapcsolatosan bármilyen igényt peres úton a megállapodásban részes felek vagy

felek valamelyike ellen. A többségi álláspont kezdettől fogva az volt, hogy harmadik személyek szempontjából egy szankcionált kartell-megállapodás nem más, mint törvényi rendelkezések megszegése, ahogy ezt a hat eredeti EGK-tagállam jogában fellelhető jogorvoslási lehetőségeket vizsgáló bizottság is megállapította.⁹² Ennek megfelelően a sérelmet szenvedett fél erre hivatkozva perelhet, elsősorban kártérítésért.

Ebbe a vonulatba illeszkedik az új eljárási rendelet is, amely megállapítja a preambulumban, hogy a nemzeti bíróságok lényeges szerepet játszanak a közösségi versenyszabályok alkalmazásában. Magánszemélyek közötti jogviták eldöntése alkalmával a közösségi jog szerinti alanyi jogokat védik, például azzal, hogy kártérítést ítélnek meg a jogsértések sértettjeinek. A kartell tagjait ugyanis nem sokszor szokta elrettenteni az a szankció, mely szerint a megállapodás nem élvezi a bírói jogsegély lehetőségét, azaz egymással szemben nem kényszeríthetik ki a versenykorlátozás betartását. A versenyjognak ezt a sajátosságát, amely alapján harmadik személyek érvényesíthetnek igényt, szoktuk úgy emlegetni, hogy a kartelltilalmi szakasz a versenyjog kardja (*antitrust rules are used as a sword*)⁹³. Elsősorban emiatt szokás a versenyjogi jogalkalmazást hatósági és magán jogérvényesítésre felosztani, hiszen a kartelltilalmi szakasz hatásossága forogna kockán, ha nem lenne lehetősége a magánszemélynek arra, hogy kártérítési igényt érvényesítsen, ha azt valamely versenykorlátozó megállapodás által vagy révén szenvedte el⁹⁴. Ilyen értelemben önmagában a (2) bekezdés betűje és a pusztán semmisségi szankció kevés. Ezt egészíti ki fenti magán-jogérvényesítés, amely elsődlegesen a kártérítés képében fordítható le.

⁹² *La réparation des conséquences dommageables d'une violation des articles 85 et 86 du traité instituant la CEE* (Série Concurrence, Brüsszel, 1966)

⁹³ WOUTER P. J. WILS: Regulation 1/2003: A Reminder of the Main Issues (In DAMIEN GERADIN (szerk.): *Modernisation and Enlargement: Two Major Challenges for EC Competition Law*, Antwerpen, 2004, 32. p.)

⁹⁴ C-453/99 *Courage Ltd. v. Bernard Crehan* [2001] ECR I-6314. p.

Új fejlemény, hogy a magán-jogérvényesítés során nem lehet kizárni a kártérítés köréből azokat a vállalkozásokat sem, amelyek a versenykorlátozás alanyai voltak. Ez a magyar jog tükrében egyáltalán nem meglepő, hiszen a magyar jog szerint nem hivatkozhat senki a saját felróható magatartására, ám a másik fél felróható magatartására hivatkozhat az, aki maga sem úgy járt el, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható.⁹⁵ Ennek megfelelően a Courage/Crehan ügyben született elvi állásfoglalás, amely a közösségi szinten is értékelhető versenykorlátozások tekintetében lehetővé tette ugyanezt. A tilalmi szakasz tehát nem csak harmadik felek irányában keletkeztet igényeket, az a versenykorlátozó vállalkozások relációjában is kártérítés alapja lehet. Ezzel együtt, a közösségi megoldás élet némileg tompítva, annak nincs akadálya, hogy a nemzeti jogalkalmazó kizárja a kártérítés köréből azt, akit jelentős felelősség terhel a versenykorlátozásért.⁹⁶

A hazai tapasztalatok a versenyszabályok magánérdekű kikényszerítése körében és különösen a kártérítések kapcsán mindennek minősíthetők, csak gazdagnak nem. Ennek bizonyára oka az a körülmény, hogy a magyar versenykultúra, pontosabban versenyjogi tudatosság még messze elmarad az amerikaitól.⁹⁷ Valószínűsíthető azonban, hogy ahogy a versenykorlátozáson alapuló kártérítés igény érvényesíthetősége egyre köztudomásúbb lesz, úgy fognak ezek a perek megjelenni Magyarországon. Ezekben a perekben a kényes pont mindenképpen a kár

⁹⁵ Ptk. 4. § (4) bekezdés.

⁹⁶ ASSIMAKIS P. KOMNINOS: New Prospects for Private Enforcement of EC Competition Law: Courage vs. Crehan and the Community Right to Damages (*Common Market Law Review*, 2002/3, 472-476. p.)

⁹⁷ E körben érdemes kiemelni, hogy ez nem csak magyar, hanem inkább európai sajátosság, hiszen a történelem tükrében látható, hogy az igazi klasszikus szabadversenyes kapitalizmus és az állami beavatkozástól mentes tiszta sőt mindenható verseny koncepciója Európában igazából csak Angliában (és talán kisebb mértékben Hollandiában) valósultak meg. A kontinentális Európa mindvégig elfogadta, elfogadja (talán igényli is?) az állami jelenlétet a gazdaságban, amiből a versenyügyek magánérdekű jogérvényesítése egyáltalán nem fakad. Ilyen értelemben ez nem magyar, hanem európai jelenség, és talán egy kulturális különbség is Amerikához képest.

összegének a bizonyítása lesz. Természetesen ez nem versenyjogi specifikum, mivel a bizonyítási nehézségek hasonló természetűek (azaz csaknem megoldhatatlan terhet rónak az igényérvényesítőre) akkor, ha a felperes elmaradt hasznot érvényesít. E téren tehát várható a kárbecslő szolgáltatást nyújtó közgazdász és versenyjogi jártasságú jogász csapatok kollaborációja. Ellenkező esetben a bíróságok azzal a problémával fognak szembesülni, hogy vajon az ilyen perek eldönthetők-e általános kártérítéssel, egyáltalán, az általános kártérítésnek az-e a funkciója, hogy a versenykorlátozások miatt elmaradt hasznot, amelynek mértékét a felperes nem tudja igazolni, valahogy kompenzálja. Segítséget nyújthat e körben az, ha a versenykorlátozás nyomán egyúttal versenyfelügyeleti eljárás is indult, bár még ilyenkor sem teljesen egyértelmű, hogy milyen szerepet játszat a Versenyhivatal, illetve a vizsgálata. Az a jogalany ugyanis, akinek a bejelentésére elindul a versenyfelügyeleti eljárás és tipikusan potenciális vagy tényleges károsult, nem ügyfél az eljárásban, azaz az eljárás jelenlegi szabályai szerint nincsen iratbetekintési joga. Ez pedig azt jelenti, hogy hiába állna rendelkezésre egy megalapozott vizsgálati anyag, amely óriási segítséget nyújthat az elmaradt haszon kalkulálásához, az igény érvényesítőjének nincsen hozzáférése.

Elmondható természetesen, hogy a kártérítés a versenykorlátozások igazi offenzív szankciója, ahol a károsultak a versenyjogi szabályokat kardként használhatják és támadhatják a károkozókat, ám a tagállami jogalkalmazók előtti eljárások kis száma és gyér tapasztalata, illetve az ilyen jellegű eljárások előre látható nehézségei, tisztázatlanságai és kockázata jelentősen csorbítja annak a bizonyos kardnak az élet. Annyi azonban jól látszik, hogy ez a szituáció hamarosan gyökeresen meg fog változni és pár éven belül az addigra lezáruló néhány per nyomán a versenykorlátozásokra alapított kártérítési perek el fogják veszteni egzotikus, unikális jellegüket, a jelenleg még tisztázatlan körülmények egyértelműekké válnak és ki fog alakulni egyfajta „rutin” (ha nem is tömegesség) az ilyen típusú ügyekben. Ezzel pedig a versenyjogi szabályok kikényszerítésének a lehetőségei jelentős mértékben meg fognak növekedni, hiszen a jelentékeny

mértékben fogja növelni a jogsértők fenyegetettségét, ám véleményünk szerint csalfa ábránd a private enforcement-ben a „közérdekű” jogalkalmazás komoly vetélytársát látni.